

Dansk Biografisk Leksikon

Hørup, Viggo Lauritz Bentheim, 1841-1902, politiker, redaktør. * 22.5.1841 i Torpmagle, Torup sg., Halsnæs, † 15.2.1902 i Kbh., urne på Gentofte kgd. F: lærer Frederik Bendtsen H. (1811-1905) og Emilie Julie Drachmann (1806- 1900). ∞ 18.7.1868 i Kbh. (Frue) med overlærer ved De forenede kirkeskoler Emma Augusta Holmsted, * 3.8.1836 i Kbh. (Garn.), † 22.9.1923 sst., d. af gymnastiklærer ved hæren, senere kaptajn Jonas Ferdinand H. (1810-66) og Amalie Drachmann (1802-78). - Far til Ellen H.

H. voksede op på landet indtil han 1853 som tolvårig blev sendt til Kbh. for at gå i latinskole. Hans far var en rationalistisk indstillet landsbyskolelærer på Halsnæs og stammede fra en sjællandsk lærerslægt. Moderen var søster til lægen A. G. *Drachmann. Sammen indtog de en socialt fremskudt plads i sognet, og faderen var i en årrække valgt af bønderne som sognerådsformand. Overflytningen til Kbh. var en rystende oplevelse for H. Han ”boede hos gode Mennesker for halv Betaling” og tilbragte fire ensomme år i von Westens institut som han hadede. Selv har han siden tillagt de bitre oplevelser afgørende betydning. 1857 blev han optaget på Metropolitanskolen hvor han faldt bedre til. Især fik dansklæreren, Kr.*Arentzen, betydning for ham. Sammen med vennen Julius Petersen (1840- 1912) og fætterten Holger *Drachmann indtog han en særstilling blandt Arentzens tidligere elever og unge venner. Arentzen bekræftede ham i hans had til det nationalliberale Kbh. og introducerede ham til de historiske og litterære mønstre i forhold til hvilke han i 60erne og først i 70erne forstod og digterisk tolkede sin egen eksistens. Efter filosofikum begyndte H. 1862 at studere jura, og samme år forlovede han sig med kusinen Emma Holmsted der var fem år ældre end han og selverhvervende lærerinde. Hans breve viser at han efter en usikker og søgende periode, præget af storhedsdrømme og nederlagsangst, nu mente at kunne falde til ro i en almindelig tilværelse i samlivet med hende. Fra 1864 boede han på Regensen hvor han passede sine studier og roste sig af sin evne til ”at holde Stimerne borte”. 1867 blev han kandidat, og efter et sabbatår som han tilbragte hos A. G. Drachmann med at læse og digte, giftede han sig med Emma og flyttede ind på hendes kvist over De forenede kirkeskolebygning. Selv da undlod han trods sin fine 1. karakter at søge embede og nøjedes med at manuducere til dansk-juridisk eksamen. Derimod skrev han fortsat digte i tidens guldalderepigonalstil, men med et modernistisk indhold der minder om J. P. *Jacobsens og tildels Georg *Brandes’ ungdomsdigtning fra samme tid. Og så læste han Søren *Kierkegaard og Heinrich Heine. Som led i et eksistentielt opbrud besluttede han at søge valg til folketinget på sin hjemegn i Frederiksværkkredsen, og kort efter brød han med de ægteskabelige hensyn og indledte et forhold til kusinen Henriette *Steen. Under valgkampagnen 1872 fik han støtte af det forenede venstre til hvis rationalistiske fløj med J. A. *Hansen han sluttede sig. Hans modkandidat, P. E. Olsen, tilhørte det nationale venstre, og valgkampen kom væsentligst til at stå om hvad det ville sige at være venstremand. H. hævdede at det var et spørgsmål om at blive anerkendt som kandidat af det forenede venstre. I sit valgprogram gjorde han sig til talsmand for ”det maadeholdne Fremskridt” og ”Ligevægten mellem Partiernes”. I modsætning til den herskende nationale ideologi, som så fremskridtets drivkraft i folkets idealisme og i dets valgte talsmænds uegennyttige og kompetente varetægelse af nationens fællesinteresse, så han fremskridtet som resultat af en forfatningsmæssig institutionaliseret strid mellem modsat rettede politiske partier, repræsenteret i henholdsvis folke- og landsting. Det mådeholdne fremskridt ville blive sikret hvis folkepartiet fik flertal i folketinget, dels fordi landstinget først da ville få sin rette forfatningsmæssige funktion som prøvende og sinkende instans, og dels fordi folkepartiet var et stort og derfor realitetsbetonet parti i modsætning til socialistiske og nationalistiske hedsporere. I dette program fastslog han to bærende principper for sin senere politiske virksomhed: politisk realisme og et konstitutionelt perspektiv inden for hvilket samfundsmæssige konflikter kunne udkæmpes i fremskridtets tjeneste. Ved valget 20.9. tabte han imidlertid stort.

Efter venstres valgsejr 1872 ønskede partiet at vinde indpas i Kbh. 10.9.1873 stiftedes på P. Chr. *Zahles initiativ en klub, Onsdagsforeningen. Den skulle dels være mødested for det lille københavnske venstre og dels tjene til støtte for et planlagt venstreblad i hovedstaden. H. var formand for Onsdagsforeningen fra dens stiftelse til 6.1.1875. Partiets nye fællesorgan Morgenbladet udkom fra 1.10.1873 med N. J. *Larsen, der var C. *Bergs mand, som redaktør og H. som udenrigspolitisk medarbejder. Men H. fik tidligt lejlighed til at vise sine evner også på det indenrigspolitiske felt. En særlig genre tog han op i sine føljetoner ”under strengen” hvor han under forskellige mærker gjorde spas med autoriteterne på en måde som vakte opsigt. Arbejdet bragte ham i forbindelse med partiets øvrige ledere, specielt Berg. Ved venstres første splittelse 14.5.1875 var det afgørende for H.s position at Berg stod sammen med I. A. Hansen blandt de 22 folketingsmænd som undsagde de 30s overenskomst med landstinget om finansloven. Bag splittelsen lå en dyb holdningsmæssig modsætning mellem dem der som de fleste inden for den grundtvigianske fløj af partiet i grunden delte de nationalliberales nationale helhedssyn og blot fordrede hensyn til venstres synspunkter, og dem der som H. lagde vægten på vælgerbefolkningens politisering og partiets indre styrkelse. H. fik frie hænder til at svinge svøben over partiet i Morgenbladet, og om sommeren deltog han med N. J. Larsen i Bergs og J. A. Hansens jyske agitationstogt mod de 30. For H. var det et politisk hovedmotiv i de følgende år at hindre et moderat forlig „henover midten” mellem den grundtvigianske fløj af venstre og de gamle nationalliberale i højre. Kulturpolitisk søgte han at knytte den lille, men voksende kreds af fritænkere til Morgenbladet og venstre. For Berg og Larsen var dette ønskeligt for så vidt som det vandt bladet indpas i Kbh., men det var problematisk i forhold til holderne på landet og for bladets status som fællesorgan for det samlede parti. Larsen prøvede derfor at afbalancere denne linie i bladet med en tilsvarende grundtvigiansk. Ansættelsen af Edv. Brandes som teateranmelder fra efterårssæsonen 1875 prægede bladet i afgjort fritænkerisk retning, og i januar 1876 desavouerede Larsen H. for en antigrundtvigiansk anmeldelse som denne havde antaget. Da H. truede med at forlade bladet var hans position stærk nok til at gennemtvinge et krav om at blive ligestillet med Larsen m.h.t. indtægt og indflydelse. 10.3. blev han valgt til folketinget i Køgekredsen, og kort efter udpegedes han af partiet til folketingets anklager i de forestående rigsretssager mod de tidligere nationalliberale ministre C. C. *Hall og A. F. *Krieger. I. A. Hansens politiske stilling var på det tidspunkt stærkt svækket. Ikke blot de 30 fra sommerens konflikt, men også Berg og Morgenbladet modarbejdede hans forsøg på gennem Onsdagsforeningen at styrke sin stilling i Kbh. Han blev beskyldt for at fraternisere med socialisterne, og på en ekstraordinær generalforsamling i foreningen hvor H. førte ordet kom det til et brud idet Morgenbladfraktionen på 27 medlemmer, den såkaldte ’intelligens’, trådte ud. I efteråret oprettede H. dagbladet Østsjællands Folkeblad i sin valgkreds med den unge typograf Søren Svarre som redaktør. Det blev med tiden et af venstres mest ansete provinsblade, men selv skrev H. så godt som intet i det.

Først rigsretssagerne i foråret og sommeren 1877 gjorde H. kendt uden for de snævre partikredse. At venstre tabte sagen var på forhånd givet således som rigsretten var sammensat, men H.s aktorat aftvang selv modstanderne en vis respekt. På det kulturpolitiske felt led han imidlertid et nederlag. Under indtryk af provisoriet 12.4.1877 valgte Berg at opgive alliancen med fritænkere i Morgenbladet for at imødekomme partiets moderate fløj. Edv. Brandes gik af, og H. blev afskediget som redaktionel medarbejder selv om han fortsat dækkede rigsretssagen og skrev om politiske emner. Men fraktionsstridens genoplussen i efteråret 1877 bragte ham frem som Bergs nærmeste partifælle. Han skrev de politiske ledere i Morgenbladet forud for og efter forliget 8.11.1877. Taktikken gik ud på at lade forhandlerne løbe linen ud for så bagefter at sprænge dem ud af partiet og slå dem ved valgene. 14.3.1878 dannede Berg og H. partiet folketingets venstre, og om sommeren agiterede de i Jylland mod de moderate og forliget. Det politiske skisma gjorde det muligt påny at henvende sig til københavnerne. Ved en fest for Bj. Bjørnson 3.11. genoptoges

forbindelsen med fritænkerne, og 30.12. udfordrede lederne af folketingets venstre de nationalliberale i selve Kbh. på et offentligt møde hvor H. udtalte de ofte citerede ord: „Ingen over og ingen ved Siden af Folketinget”. Valget 3.1.1879 blev holdt efter devisen: hellere en estrupper end en moderat, og denne politik blev videreført ved at partiet indtog rollen som forhandlingsvillig mindretalsopposition. Med kultusminister i. C. H. Fischer forhandlede der om et ekstraordinært docentur til Georg Brandes og om et lønningstillæg til de lavere embedsmænd, og med krigsminister Wilhelm Kauffmann om kanoner til Kbh.s søforsvar. Denne taktisk bestemte handlen med venstres mærkesager førte imidlertid til sprængning 13.6. af folketingets venstre, og det var ingen let opgave for Berg og H. under sommerens jyske agitationsrejse at forsvare deres politik. På rigsdagen blev den kuldkastet da J. B. S. Estrup i sommeren 1880 valgte at spille venstregrupperne ud mod hinanden ved at modtage de moderates tilbud om en hærlovsrevision fremfor Bergs. H. hindrede Berg i at tilslutte sig forliget, og sammen måtte de se forhandlingsinitiativet gå over til de moderate. Alliancen med fritænkerne fuldbyrdes med Edv. Brandes' valg på Langeland 22.9.1880 og med kontrakten om Morgenbladets reorganisering 19.12. Ved denne blev H. uafsættelig medbestyrer af bladet sammen med Berg og Edv. Brandes for en treårig periode fra 1.1.1881.

De to opløsningsvalg i foråret og sommeren 1880 gjorde en ende på de moderates forhandlingspolitik. For H. var dette en heldig politisk konstellation fordi den tvang de moderate ind i en fælles protestpolitik, mens han i Morgenbladet frit kunne udfolde sin kulturpolitik. Målet var at dele navnlig den københavnske opinion. Helst havde han set at Estrup allerede i 1882 havde sprængt forfatningen. Og majforliget hvor grundtvigianerne og de gamle nationalliberale nok en gang fandt sammen og reddede finansloven var et nederlag for ham, selvom han udadtil måtte tage hensyn til Berg der ønskede forliget. Konflikten mellem dem gjaldt spørgsmålet om venstre skulle udnytte splittelsen i højre til at søge Estrup fjernet og vinde indflydelse på et kommende nationalliberalt ledet ministerium, eller om den igangværende polariseringsproces skulle fortsættes trods venstres åbenbare afmagt. Til held for H. turde de nationalliberale imidlertid lige så lidt nu som i 1877 træde åbent op mod Estrup, og grundtvigianerne blev på ny tvunget over i protestpolitikken. Men mens samarbejdet i venstre fortsattes på rigsdagen og på folkemøder ude i landet skærpedes konflikten på Morgenbladet med Berg. I foråret 1883 indledte H. sin kampagne mod forsvarsbevægelsen i bladet, og 29.3. holdt han sin berømte „Hvad skal det nytte?”-tale i folketinget. Hermed placerede han sig ikke blot modsat højre, men udskilte sig også på et afgørende punkt fra venstres flertal. For Berg blev det et valg mellem enten helt at tilslutte sig de radikale eller tage det politiske ansvar for et brud med dem. Han valgte ikke overraskende det sidste. Ved fristens udløb 15.12. opsagde han på ejernes vegne kontrakten om Morgenbladet der fra 1.1.1884 ledes af ham og Frede Bojsen. Da de senere efter venstres store valgsejr 25.6.1884 dannede gruppen det danske venstre stod H. som leder af et radikalt parti, de såkaldte europæere. Og denne venstreretning havde sit eget københavnske organ idet H. med støtte af Edv. Brandes og Herman Bing 1.10. havde oprettet dagbladet Politiken. Venstre var hermed for alvor delt, og journalister og anmeldere måtte tage stilling til om de ville skrive i Morgenbladet eller Politiken. Det styrkede H.s position at det var Berg der havde brudt med ham, og da det i foråret 1885 trak op til ny konflikt om finansloven turde de andre venstreførere ikke tage ansvaret for et forlig udenom ham. H. ønskede provisoriet som middel til at tvinge venstre sammen under radikal ledelse og til at radikalisere vælgerbefolkningen. Valget 25.6. 1884 havde delt den københavnske opinion, provisorium og fæstning skulle knyttes fast sammen i agitationen for at uddybe skellet og i det lange løb undergrave ministeriets vælgertilslutning. Som venstres øvrige ledere stemte H. agitationen højt før og umiddelbart efter provisoriets udstedelse 1.4.1885, men han slog tidligt over i en nøgternt ræsonnerende tone i sine politiske ledere. Det var imod hans vilje at venstre i den følgende samling nægtede finanslovens overgang til anden behandling, selvom han var nødt til at følge trop.

Kredse i venstre og højre ønskede at komme ud af den forfatningsmæssigt uregelmæssige tilstand. Mens Sofus *Høgsbro og Frede Bojsen fra de moderate optog kontakt med de gamle nationalliberale om et nationalkonservativt forlig forhandlede H. og grev J. L. Holstein-Ledreborg hemmeligt med de såkaldte "unge grever" i landstinget om en forfatningsmæssig forståelse i oktoberforeningens ånd. Grundlaget herfor skulle være venstres opgivelse af kravet om folketingsparlamentarisme og anerkendelse af tingenes ligeberettigelse. Til gengæld skulle ministeriet gå af. En sådan forståelse af forfatningen forudsatte et samarbejde mellem ministeriet og de to ting, og dette kunne opnås hvis regeringen kunne regne med støtte hos godsejerfløjen i landstinget og hos et flertal af venstre i folketinget. Københavns befæstning ville på denne måde glide ud, og de hidtil rådende ideologiske modsætninger blive trængt i baggrunden af de økonomisk-sociale spørgsmål. Målet var en realpolitisk funderet forfatningsmæssig praksis i lighed med den H. og Berg havde søgt at virkeliggøre 1879-80. 5.2.1886 forelå Estrups vilkår, men kort efter sprang han fra forliget. Forsøget blev gentaget både i 1887 og 1888, og der er således tale om en fastholdt linje i H.s politik i disse år. I 1887 førte de hemmelige underhandlinger til Bergs faktiske udtræden af det nu atter forenede venstre, og da Bojsen ikke kunne godtage resultatet som grundlag for videre forhandling skiftede H. taktik. Han havde opereret med to alternative strategier: dels venstres officielle oppositionelle forhandlingspolitik som ville lægge ansvaret for forfatningskampen over på højre, dels muligheden for ved hemmelige forhandlinger at sætte fæstningstilhængerne og det moderate centrum af nationalkonservativ observans i begge partier uden for politisk indflydelse. Bojsens afslag tvang ham til at sætte trumf på. I sommeren og efteråret 1887 gav han Georg Brandes spaltepads i Politiken for dennes indlæg i den såkaldte sædelighedsdebat, og 1.10. tog han selv i en signeret artikel til orde mod C. *Hostrup i samme sag. Den kulturpolitiske frontstilling mod grundtvigianerne blev herved skærpet. Og 21.11. forpligtede han sig for første gang offentligt på oktoberforeningspolitikken med artiklen *Smør*. Grundlaget herfor var en stærk agrarprotektionistisk strømning i landbruget. Ved at kræve „rent land” dvs.: forbud mod margarineproduktion i Danmark slog han ind på en markant interessepolitik til fordel for det større landbrug. Den efterfølgende smørkampagne truede de moderate i deres kredse og højres enhed. Igen valgte Estrup at spille venstregrupperne ud mod hinanden. Han kuede godsejeroppositionen og indgik forlig med de moderate om en margarinelev i marts 1888. Umiddelbart efter strandede også det siden meget omtalte påskeforlig om finansloven. Fra en tilbages trukket position havde H. været villig til at strække sig meget vidt for trods alt at redde forliget, men da Bojsen og Høgsbro nægtede at anbefale det stemte også H. imod det ved et partibestyrelsesmøde 1.4. Nederlaget var det hidtil alvorligste i H.s politiske karriere. Hans agrarprotektionistiske politik 1887-88 havde belastet forholdet til de liberale københavnere og til socialdemokratiet. Og Berg og de moderate beskyldte ham - med rette - for at have stået bag det mislykkede påskeforlig der havde indeholdt en bevilling på otte mio. til Kbh.s befæstning. Ved rigsdagens sammentræden i oktober 1888 blev han end ikke valgt ind i partibestyrelsen. Inden for venstre fortsatte de radikale og de moderate i denne og den følgende samling den fælles oppositionelle forhandlingspolitik, skarpt kritiseret af bergianerne. For H. var det en sårbar position fordi han både måtte holde sig fri af Bergs yderligtgående protestpolitik og samtidig undgå at de moderate tog tæten ved at indlede et praktisk reformarbejde med højre bagom den fastlåste forfatningskonflikt. Utålmodigheden herfor var stigende, men H. ville fremfor alt undgå at det kom til at udgå fra et moderat centrum af højre og venstre i forening. Han fastholdt derfor grundlovsspørgsmålet som det afgørende.

Bergs fremgang i Vestjylland og socialdemokraternes i Kbh. ved valget 21.1.1890 og Bojsens agrarfarvede reformsamarbejde med højre fra efteråret skabte omsider en ny politisk konstellation. Allerede ved finanslovens første behandling i oktober var bruddet mellem H. og Bojsen klart. Stort set fulgte gårdmandsrepræsentanterne Bojsen, mens de radikale akademikere fulgte H. Ved

månedens udgang var delingen fuldbyrdet på rigsdagen, og i vælgerbefolkningen kom den snart til at gå dybere end nogen tidligere deling i venstre. I Kbh. sluttede den liberale vælgerforening og studentersamfundet op om H. og Politiken. H. blev herved udpræget bypolitiker, men den fælles modstand havde påny ført ham sammen med Berg, og indtil dennes pludselige død 28.11.1891 opretholdtes forbindelsen til landdemokratiet. Valget 20.4.1892 fældede H. i Køge efter en hård valgkamp mod P. A. *Alberti. Efter dette nægtede H. at lade sig opstille mere og kæmpede sin temmelig ensomme kamp i Politiken for retsstandpunktet og mod ”sammensmeltningen”, som han kaldte reformpolitikken der i 1894 førte til forliget. Ikke blot havde han lidt politisk skibbrud, men også privat var det en vanskelig tid. 23.1.1894 var hans veninde og fortrolige, Henriette Steen, død, og i november 1895 døde hans søn Svend.

Valget 9.4.1895 gav forligsmodstanderne flertal i folketinget. H. deltog i venstrereformpartiets dannelse 20.4., og som leder af den særlige københavnske venstreliberalisme støttede han i sit blad loyalt partiet. Herved bidrog han væsentligt til at holde dette samlet om det fælles mål: et politisk systemskifte. Men samtidig med at Politikens vækst omsider gjorde ham velhavende og placerede ham som leder for en magtfuld københavnsk opinion stod han både personligt og politisk partiets ledere fjernt. I folketinget lededes den hørupske gruppe af C. *Hage. Helst havde H. set at oppositionen påny rejste forfatningsspørgsmålet, men højres indre splittelse og venstres og socialdemokratiets fremgang i byerne gjorde efterhånden spørgsmålet uaktuelt, og fra foråret 1898 lod han forfatningskravet ligge. I forhandlingerne forud for dannelsen af det første venstreministerium 23.7.1901 var spørgsmålet om H.s eventuelle optagelse i ministeriet og dermed om den liberale københavnske venstrefløjs repræsentation centralt. H. havde ønsket at Holstein-Ledreborg skulle danne regering. Dennes gode forbindelser til den frikonservative udbrydergruppe fra højre i landstinget og til de radikale i folketinget kunne have dannet en modvægt til I. C. *Christensens og P. A. Albertis tunge centrum. Da denne plan mislykkedes gjorde han det klart at Politikens kreds kun ville føle sig fuldgyldigt repræsenteret hvis enten han selv eller Edv. Brandes blev optaget i ministeriet sammen med Hage. I. C. Christensen havde helst undgået ham, men gav efter for en slet dulgt trussel om at Hage ellers ville nægte at indtræde i ministeriet. H. blev herefter optaget i ministeriet som trafikminister, og samtidig overgav han redaktionen af Politiken til Edv. Brandes. Kort efter blev han imidlertid indlagt med kræft, og 15.2.1902 døde han.

Politisk og kulturelt tilhørte H. 70ernes mænd. I 60erne stod han uden for den nationale bevægelse, og han oplevede den nationalliberale dannelse som undertrykkende og bornert. For ham afslørede 1864 tillige nationalliberalismen som virkelighedsfjern i synet på de storpolitiske realiteter. Der går en lige linje fra ungdomsskrifternes optagethed af karakterproblematikken til hans senere politiske bestræbelse på at skabe en demokratisk modoffentlighed til nationalliberalismen. Ikke blot oplevelsen af ydre undertrykkelse, men også den personlige kamp for egen indre autonomi lå bag denne stræben. Han ville være sin „egen dom”, ligesom han siden fordrede at demokratiet skulle være det. Som Kierkegaard ville afsløre dannelseseologi som bedrag og stimulere den menige mand til redelighed mht. egne eksistentielle vilkår således ville H. afsløre den herskende offentlige mening som formynderisk og undertrykkende. Han ville stimulere bondestanden til ikke at lade sig imponere, men gøre sig sin dagligdags holdning bevidst og gøre den gældende i den politiske kamp. Ikke som klasse, men som vælgere i et bredt demokratisk fremskridtsparti. Dette Kierkegaard-inspirerede sokratiske-eksistentielle menneskesyn danner grundaksen i H.s virke og agitation. Vælgerne skulle stilles over for et forpligtende politisk valg, og selve denne stillingtagen havde for H. en egen værdi. Først og fremmest skulle de tvinges til at tage stilling for eller imod demokratiet som princip. Enhver sløring af dette afgørende spørgsmål var ”vrøvl”, og han søgte derfor bestandigt at udrydde de nationalt-folkelige og moderat-konservative mellemstandpunkter. Snart ved at søge egnede delingspunkter i de aktuelle sager i en venstre-højrepolariseringsproces.

Snart ved knibtangsmanøvrer udført af det yderste venstre og den rationalistisk-aristokratiske fløj af højre i forening. Der må således skelnes mellem to overordnede mål for H.s politiske virksomhed: han ville politisere befolkningen, og han ville skabe et parlamentarisk topartisystem inden for hvilket de politiske konflikter kunne udkæmpes, nye ideer og sociale klasser vinde frem og regeringer skifte uden voldsanvendelse. Ud fra disse mål måtte agitation og politisk oplysning få en særlig betydning. Igennem 25 år skrev han sine daglige artikler, mest ledere, først i Morgenbladet, senere i Politiken, og han deltog i talrige møder rundt om i landet. Hans artikler og taler sigtede både ved stil og indhold direkte mod at fremkalde selvstændig politisk stillingtagen hos vælgerne. Men nogen politisk organisator var han ikke hverken i forholdet til vælgerne eller til sine partifæller på rigsdagen. Og som redaktør blandede han sig mindst muligt i medarbejdernes frie udfoldelse i bladet. Også på disse felter tog han konsekvensen af sin anti-autoritære forståelse af demokratiet. I forhold til disse overordnede „europæiske” opgaver for 1800-årenes danske politik havde de enkelte politiske sager kun en indirekte betydning for H. Sagen er ”kun den Sag, som deler Menneskene saadan, som Folket i øjeblikket har Behov for at deles, hvis der skal blive Historie af det”, skrev han til Bjørnson 1892. For både samtiden og eftertiden har denne handlen på historiens niveau været vanskelig at forstå. Mens det realpolitiske moment i hans politik vanskeliggør en idealistisk tolkning af ham som politiker kan hans politik heller ikke uden videre forstås ud fra mere nutidige forventninger til politikerrollen. For selv om han fungerede i en politisk partikamp er det åbenbart at han ikke blot søgte at vinde størst mulig vælgertilslutning og indflydelse for sig og sit parti. Men så meget mere har det gådefulde ved hans kontrollerede personlighed fascineret, hvad enten man har opfattet hans politik som kierkegaardsk paradoksal (Erik Henriksen) eller som rationalistisk (Erik Arup). Han var og er en kontroversiel skikkelse. En mand der handlede på egen regning uden hensyn til personlig vinding og uden at indvie andre i sine motiver. Selv om hans politiske virksomhed var nøje knyttet til forfatningskampen og de politiske vilkår i det førindustrielle danske samfund har han som ingen anden politiker fra den tid bevaret sin aktualitet som kilde til stadig inspiration og modsigelse. Hans hundrede år gamle avisartikler som i sin tid reformerede avisstilen læses den dag i dag og ægger fortsat til personlig politisk eftertanke og stillingtagen. Der går en direkte inspiration herfra til 30ernes kulturradikalisme med dens kamp mod traditionalisme og fascisme og til 60ernes intellektuelle opgør med velfærdssamfundets konformitet og idéløshed.

Maleri. Afbildet på træsnit af rigsretssag 1877. Træsnit 1878, efter dette træsnit 1882. Afbildet på satirisk litografi „Danmarkskort”, 1881, og på litografi af venstreførere 1885. Afbildet på flere satiriske tegn. af K. Gamborg 1885-90 (Fr.borg) og af Alfred Schmidt 1886-89 (sst.). Litografi. Mal. af Jul. Paulsen, 1890 (Politiken). Karikaturtegn. af Eva Drachmann ca. 1885 (Kgl. bibl.). Afbildet på litografi af det første venstreministerium 1901. Medalje af B. Møller s.å. Relief af Siegfried Wagner, 1902, efter dette plakette 1934. Akvarel af C. F. Willumsen, 1905, statue af samme, 1908 (Kongens Have), buste af samme (folketinget). Udkast til buste af H. Slott-Møller, 1906. Foto.

Udg. H. i skrift og tale, ved Vilh. Nielsen I-III, 1902- 04. V. H. med mund og pen, udg. Sven Clausen, 1959. V. H. Retning til venstre, ved Ebbe Reich, 1968.

Kilder. H. i breve og digte, ved Karsten Thorborg. 1981.

Lit. Edv. Brandes i Politiken 15.2.1902, 19.10.1922, 14.- 15.12. s.å., 22.5.1923, 22.5.1924, 13.-14.5.1930. Samme i Det ny årh. IV, 1906-07 109-21. Erik Henriksen: V. H., 1910 - Mennesker i lit.s, kunstens, politikens og vidensk.s tjeneste III. Samme: Mændene fra forfatningskampen II, 1914 3-61. Harald Høffding: Erindr. 1928 29f 113f 157 187f. Hans Jensen i Vict. Hermansen og Povl Engelstoft: Køge bys hist.. 1932 379-94. N. Neergaard: Erindr., 1935. Erik Arup: V. H.. 1941. Sven Clausen i Politiken 20.-21.2 og 21-22.2.1945. Eva Drachmann sst. 8.3.1951. Svend Thorsen

sst. 15.2.1952. Hakon Stangerup: Kulturkampen I-II, 1946. Jørgen Holst-Jensen i Jyske saml. 5.r.VII, 1946 1-56. V. Koppel: Af Politikens historie 1-2, 1946. Arvid G. Hansen: V. H. og hans samtid, Oslo 1952. Ellen Hørup i Danske hjem ved århundredskiftet, red. Tove Clemmensen IV, 1953 169-86. Troels Fink i Store da. journalister, 1956 35-51. Kr. Hvidt: Venstre og forsvarssagen, 1960. Søren Krarup: H.s arv og arvtagere, 1961. Villy Sørensen: Hverken - eller, 1961 169-75. Fr. Bojsen: Politiske erindr., udg. Kr. Hvidt, 1963. Karsten Thorborg i Historie ny r. VII, 1966 273-98. Samme i Hist. t.. 1981. Ebbe Reich i Dansk udsyn, 1968 26-41. Hans Kirk: Det borgerlige frisinds endeligt, 1969 151-58. Laila og Torben Krogh: Et politisk monument. 1980.

Papirer i Kgl. bibl., Rigsark. og Dansk pressemuseum.

Karsten Thorborg